สรุปผลการประชุมคณะกรรมการหมู่บ้าน เพื่อหาแนวทางการปรับปรุงชุมชนแออัด ในกรุงเทพมหานคร

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ได้จัดให้มีการประชุมคณะกรรมการหมู่บ้านขึ้นระหว่างวันที่ 14-16 กันยายน 2527 ณ มหาวิทยาลัยศิลปากร กรุงเทพฯ โดยได้รับความร่วมมือจากการเคหะแห่งชาติ เพื่อหาแนวทางการปรับปรุงชุมชนแออัดในกรุงเทพฯ แล้วนั้น

จากการประชุมและการสัมมนากลุ่มย่อยที่ประชุมมีความเห็นสรุปได้ว่า ปัจจุบันชุมชนแออัดในกรุงเทพฯ ได้รับความช่วยเหลือและการพัฒนาจากหน่วยงานของรัฐ มูลนิธิ และหน่วยงานของเอกชนรวมหลายฝ่ายด้วยกัน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการแก้ปัญหาทางกายภาพเท่านั้น ส่วนปัญหาทางด้านสังคมยังคงมีอยู่เช่นเดิม เช่น ปัญหาเรื่องยาเสพติด อาชญากรรม การว่างงาน การศึกษาของเด็กในวัยเรียน และการฟ้องขับไล่ออกจากที่ดิน เป็นต้น

ปัญหาในการพัฒนาชุมชนแออัดส่วนใหญ่เกิดจาก

1. การช่วยเหลือจากหน่วยงานภายนอกทั้งของรัฐและของเอกชน ยังขาดการวางแผนและการประสานงานที่ดีและต่อเนื่อง บางครั้งให้ความช่วยเหลือไม่ตรงกับความต้องการที่แท้จริงของชุมชน
2. คณะกรรมการหมู่บ้านซึ่งเป็นตัวแทนของชุมชนทำหน้าที่ประสานงานกับหน่วยงานภายนอกยังมีบทบาทในการพัฒนาชุมชนได้ไม่เต็มที่ เพราะบางแห่งยังขาดความร่วมมือจากคนภายในชุมชน ขาดการเสียสละเพื่อส่วนรวม ขาดความรู้และความสามารถในการบริหารหรือการจัดการให้บรรลุผล
3. เจ้าหน้าที่ของรัฐบางคนหรือบางหน่วยงาน ละเลยต่อหน้าที่ ไม่ปฏิบัติอย่างจริงจังและจริงใจ ทำให้การประสานงานระหว่างตัวแทนชุมชนกับหน่วยงานของรัฐไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร
4. ขาดกฎหมายที่เอื้ออำนวยต่อความมั่นคงในการอยู่อาศัยหรือการปรับปรุงชุมชนแออัด เช่น กฎหมายเกี่ยวกับการทอดทิ้งหรือปล่อยที่ดินให้เป็นที่

รกร้างว่างเปล่า การกำหนดสิทธิในที่ดิน กฎหมายจัดสรรที่ดินให้ผู้มีรายได้น้อยในเมือง และกฎหมายควบคุมค่าเช่าบ้านหรือค่าเช่าที่ดิน เป็นต้น

ในการประชุมกลุ่มย่อย ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้มีการเสนอปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาของกลุ่มต่าง ๆ สรุปได้ดังนี้

1. อาคารที่พักอาศัยและสิ่งแวดล้อม

ที่ประชุมได้พิจารณาปัญหาทางด้านกายภาพ สังคม และเศรษฐกิจ แล้วมีความเห็นว่า การขยายตัวของครอบครัวและชุมชน การขาดความร่วมมือของคนในชุมชน การขาดแคลนที่อยู่ และการมีรายได้น้อย ทำให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย ส่วนปัญหาสภาพแวดล้อมส่วนใหญ่เกิดจากทางหน่วยงานของรัฐที่รับผิดชอบขาดการปฏิบัติอย่างจริงจัง เช่น เรื่องการจัดเก็บขยะ และเรื่องมลภาวะจากโรงงานข้างเคียง แนวทางแก้ไขปัญหา ที่ประชุมเน้นในเรื่องการควบคุมจำนวนประชากรและสิ่งก่อสร้างในชุมชน การส่งเสริมรายได้ วิธีการก่อสร้างและการต่อเติมอาคารโดยวิธีประหยัด กระตุ้นให้ผู้อยู่อาศัยช่วยตัวเองในการปรับปรุงที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อมชุมชน และให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ส่วนทางรัฐควรสร้างอาคารที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อยเพิ่มขึ้น และควรควบคุมให้เจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานที่รับผิดชอบปฏิบัติหน้าที่อย่างจริงจัง

2. การจัดการและรูปแบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการชุมชน

ชุมชนแออัดส่วนใหญ่จะได้รับบริการด้านสาธารณูปโภคน้อยมาก จึงทำให้มีปัญหาเรื่องการกำจัดขยะ การระบายน้ำทิ้ง การติดตั้งไฟฟ้าและการจัดแสงสว่างสาธารณะ การใช้น้ำประปา การรักษาหัวสูบน้ำและอุปกรณ์ดับเพลิง และและการขาดบริการสาธารณะอื่น ๆ แนวทางการแก้ปัญหาให้เน้นในเรื่อง การสร้างวิญญาณสาธารณะ การขอความช่วยเหลือและร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และการแก้ปัญหาด้วยผู้อยู่อาศัยหรือหน่วยงานของชุมชนเอง ส่วนในด้านการจัดการเพื่อให้ได้ผลตามแผนคณะกรรมการชุมชนจะต้องเป็นผู้ดำเนินการ ควรจัดให้มีการอบรมหรือเพิ่มพูนความรู้ทางด้านการจัดการแก่คณะกรรมการชุมชน และควรมีการประชาสัมพันธ์ชุมชนที่ดีด้วย เพื่อให้เกิดการรวมตัวรวมใจของคนในชุมชน

3. ความมั่นคงในการอยู่อาศัยในชุมชนแออัด

ที่ประชุมมีความเห็นว่า ผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัด ไม่มีความมั่นคงในการอยู่อาศัย เพราะอาศัยที่ดินของผู้อื่นอยู่ ปัญหาความไม่มั่นคงในการอยู่อาศัยบรรเทาลงได้ถ้ารัฐออกกฎหมายที่เป็นประโยชน์ต่อผู้มีรายได้น้อยให้มีความมั่นคงในการอยู่อาศัยมากขึ้น และให้ความรู้ด้านกฎหมายแก่ประชาชนที่อยู่อาศัยในชุมชนแออัดด้วย การพิจารณาออกกฎหมายดังกล่าวทราบว่า

ขณะนี้รัฐกำลังดำเนินการอยู่ การปรับปรุงสภาพเศรษฐกิจ สังคม การศึกษาและการให้บริการของรัฐต่อชุมชนมีผลทำให้ผู้อยู่อาศัยมีคุณภาพดีขึ้น และมีรายได้เพิ่มขึ้นสามารถนำรายได้ที่เพิ่มขึ้นนี้มาปรับปรุงแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยต่อไป

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

1. การแก้ปัญหาและการพัฒนาชุมชนควรเกิดขึ้นจากทั้ง 2 ฝ่าย คือ จากหน่วยงานของรัฐและผู้อยู่อาศัยในชุมชน ซึ่งต้องร่วมมือประสานงานและปฏิบัติให้สัมฤทธิผล คนในชุมชนเองต้องพยายามช่วยเหลือตัวเองก่อน ไม่ควรหวังพึ่งความช่วยเหลือจากภายนอกมากเกินไป
2. คณะกรรมการหมู่บ้านต้องเป็นศูนย์หรือแกนนำในการพัฒนาชุมชน มีหน้าที่ประสานงานระหว่างหน่วยงานภายนอกกับคนในชุมชน จึงต้องมีบทบาททั้งในขั้นการวางแผนและการปฏิบัติ
3. หน่วยงานและเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ปฏิบัติงานในชุมชนแออัด ควรมีจำนวนมากพอและควรคัดเฉพาะผู้ที่มีความเสียสละและจริงใจต่อชุมชนแออัดเท่านั้น
4. การประชาสัมพันธ์และการพัฒนาคนเป็นสิ่งที่จำเป็น เช่น การให้การศึกษา การส่งเสริมอาชีพ การสร้างตัวแทน หรือผู้นำชุมชนที่มีประสิทธิภาพ และการเสริมสร้างหรือกระตุ้นให้ผู้อยู่อาศัยในชุมชนมีความรับผิดชอบและยอมเสียสละเพื่อส่วนรวม
5. รัฐควรมีนโยบายในการแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดที่แน่นอนและจริงจัง ควรมีการวางผังเมืองและควบคุมให้ได้ผล มีการพัฒนาและสร้างงานในชนบทให้มากยิ่งขึ้น

บทความนี้เสนอโดย คณะกรรมการดำเนินการจัดการประชุมคณะกรรมการหมู่บ้าน เพื่อหาแนวทางการปรับปรุงชุมชนแออัดในกรุงเทพมหานคร